

В. М. Гриньової. Вип. 2 – X.: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2008. – С. 10–20.

4. Євдокімова-Лисогор Л. А. Підготовка фахівців сфери туризму до міжкультурного діалогу в процесі навчально-творчої діяльності / Л. А. Євдокімова-Лисогор // Наукові праці вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»: Серія: Педагогіка, психологія і соціологія: Всеукр. наук. зб. – Красноармійськ, 2015. – № 2 (17). – С. 40–45.

5. Каган М. С. Человеческая деятельность: (Опыт системного анализа). / М. С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

6. Колбіна Т.В. Формування у студентів досвіду міжкультурної комунікації: монографія / Т.В. Колбіна. – X.: ВД «ІНЖЕК», 2012 – 168 с.

REFERENCES

1. *Velykyi tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy.* (2003). [Big explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv: «Perun».

2. Gal'perin, P. Ja. (1966). *Psihologija myshlenija i uchenie o poeapnom formirovanii umstvennyh dejstvij.* [Psychology of thinking and teaching about poeapno formation of mental actions]. Moscow.

3. Dmytrenko, T. O. (2008). *Linhvistychni modeli skladnykh pedahohichnykh ob'yektiv: zdobutky i perspektyvy rozvytku.* [Linguistic models of the complex of pedagogical objects: achievements and prospects]. Kharkiv.

4. Yevdokimova-Lysohor, L. A. (2015). *Pidhotovka fakhivtsiv sfery turyzmu do*

mizhkul'turnoho dialohu v protsesi navchal'no-tvorchoyi diyal'nosti. [Training of tourism professionals to engage in intercultural dialogue in the process of educational-creative activity]. Krasnoarmiy'sk.

5. Kagan, M. S. (1974). *CHelovecheskaja dejatel'nost': (Opyt sistemnogo analiza).* [Human activity (Experience of system analysis)]. Moscow.

6. Kolbina, T. V. (2012). *Formuvannya u studentiv dosvidu mizhkul'turnoyi komunikatsiyi: Monohrafiya.* [The formation of students experience intercultural communication: Monograph]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЄВДОКИМОВА-ЛИСОГОР **Леся**

Анатоліївна – аспірант кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.

Наукові інтереси: міжкультурна комунікація, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні іноземних мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YEVDOKIMOVA-LYSOHOR **Lesia**

Anatoliivna – a lecturer of the department of foreign languages and translation, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics.

Circle of research interests: intercultural communication, use of information and communication technologies in teaching foreign languages.

УДК: 371.48

КОМІРЕНКО Юрій Анатолійович – аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, e-mail: rv777@ukr.net

ПОЄДНАННЯ СУВОРОЇ ВИМОГЛИВОСТІ Й БАТЬКІВСЬКОЇ ЛЮБОВІ ЯК ПІДґРУНТЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ КАДЕТСЬКИХ КОРПУСІВ УКРАЇНИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В Україні перші кадетські корпуси – Полтавський і Київський було засновано і відкрито в ХІХ ст. за царювання Миколи І. На момент реорганізації корпусів у військові гімназії, пов'язаної з реформами 1860-х рр. та засвоєнням досвіду європейської педагогіки, у них склалися певні педагогічні традиції, які вигідно вирізняли українські кадетські

корпуси з решти військово-навчальних закладів інтернатного типу Російської Імперії.

Вивчення специфіки накопиченого у ХІХ – на початку ХХ століть навчально-військовими закладами Наддніпрянщини досвіду виховання висококваліфікованих і добре освічених офіцерів, що на його основі поставала обумовлена етнокультурними чинниками, національно визначена

педагогічна традиція, вбачається в умовах актуальної історії одним з пріоритетних завдань історико-педагогічних досліджень в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідження кадетських корпусів протягом довгого часу не виходили за рамки, детерміновані традиціями російської історіографії, її впливів та ідеологічних настанов, лише в останні роки почали з'являтися праці, в яких означена проблематика розглядається в українському контексті, зокрема дисертації з історії педагогіки М. О. Балабая, з військової історії А. П. Ткачука і О. Л. Скрябіна, а також статті М. М. Милиціної, Ю. Г. Корнійчука, С. В. Кормільця. Ці автори порушують цілу низку питань пов'язаних з розвитком системи виховання й окремих її аспектів у кадетських корпусах, що функціонували в губерніях Наддніпрянщини в середині XIX – на початку XX ст., однак проблема формування певної педагогічної традиції, яка об'єднувала українські військово-навчальні заклади, виділяючи їх з решти подібних закладів Російської Імперії, дослідниками не розглядалася.

Мета статті. Перед нами стоїть завдання з'ясувати основоположні ідеї, обумовлені цінностями українського національного світогляду, на підставі яких у середині XIX – на початку XX століть постала система виховання кадетських корпусів України та склалася своєрідна педагогічна традиція, пов'язана саме з українськими військово-навчальними закладами інтернатного типу, яка об'єднала їх як локальні педагогічні системи в єдине ціле не лише зв'язками типологічного характеру, а й безпосередньою передачею педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіку навчально-виховного процесу локальної педагогічної системи визначають два фактори, від яких залежить успішність її функціонування, це – етнокультурне і життєве середовища конкретного навчального закладу, які формують у ньому відповідні умови оточення. Завдяки ним створюється особлива атмосфера – «дух» закладу.

У кадетських корпусах, які функціонували в українських губерніях з середини XIX ст., поважання свободи і гідності, обумовлене світоглядом переважною більшістю як вихователів, так і вихованців, а не міністерськими настановами й інструкціями, стали тим критерієм, згідно з яким вибудовувалася не тільки органічно цілісна система виховання, а й «дух» цих

закладів. Питома для української ментальності повага до особистої свободи і людської гідності виступала тією аксіальною цінністю, довкола якої й утворювалася атмосфера взаємодії педагогів і кадетів у корпусах Наддніпрянщини, адже на ґрунті притаманних російському менталітету колективізму, формалізму та рабської свідомості виникали принципово інші передумови практичної реалізації європейських педагогічних концепцій, що почали активно впроваджуватися у сфері освіти після скасування кріпацтва.

Теоретичне обґрунтування означених соціокультурних процесів подає у «Курсі загальної педагогіки» (1869) П. Д. Юркевич, він як філософ і педагог глибоко усвідомлюючи, що неможливо будувати систему виховання на абстрактних ідеях, наголошує на значущості етнокультурного фактору, адже ідею свободи й свободолобство важко прищепити в національному середовищі на кшталт російського, де панує рабська свідомість, а свобода не виступає базовою цінністю цілого народу: «Народи освічені й вільні, – пише вчений, вочевидь, маючи на увазі насамперед українців, – уміють робити школу місцем, яке оточує їх моральною атмосферою свободи» [1, с. 247].

Виховний процес, побудований на засадах не задекларованого, а традиційного в даному національно-культурному середовищі шанобливого ставлення до людської одиниці, давав належні результати, які відповідали очікуванням від реформування освітньої системи, позаяк взаємозалежність виховання і навчання на українських теренах носила органічний характер. Свобода, індивідуалізм і людська гідність як базові цінності українського національного світогляду формували ґрунт, на якому любов, довіра і взаємоповага між вихованцями й вихователями виступали не лише задекларованими педагогічними принципами навчально-виховної системи в українських корпусах, а й їхньою повсякденною реальністю, створюючи умови для її успішного функціонування. Невипадково Полтавська і Київська військові гімназії подавалися Головним Управлінням військово-навчальних закладів Російської Імперії за взірць постановки виховної роботи. Натомість, як на це звертає увагу М. І. Алпатов, спираючись на звіти вихователів російських військових гімназій, «недовіра вихованців до вихователів була вельми розповсюдженим явищем у них» [1, с. 133].

Від початку любов, довіру, повагу як

визначальні педагогічні принципи було закладено в підґрунтя навчально-виховної системи найстарішого з кадетських корпусів Наддніпрянщини – Полтавського. Його директор генерал Є. П. Врангель (1849–1856) у зверненні до колективу з приводу призначення на посаду інспектора класів викладача П. І. Бодяньського, який мав великий авторитет серед колег і кадетів, послідовно провадить думку, що ці принципи є запорукою плідної роботи полтавських педагогів: «Ми повинні спрямовувати, виховувати, освічувати їх [кадетів], заохочувати перш за все до правди, довіри, відвертості й розумової праці, але не силою влади, а силою любові ... На мое переконання, кожна людина, котра має своє коло дій і відповідальний вплив на інших, має над ними владу й обов'язок у певних випадках бути з ними суворим, тобто розумно твердим і наполегливим у своїх засадничих вимогах, без образ і приниження підлеглих, а з обов'язковою для них користю. Чим він вимогливіший до самого себе і більш добросовісний і дбайливий до них, чим більше приділяє їм поваги, співчуття, запобігливості, любові, тим більше викликає в них вдячливості й взаємності, він набуває над ними і владу і можливість бути, де треба суворим. Немає сумніву, буде успіх і він зустріне не роздратування та непокірливості, а смирення й старанність ... сила не в силі, а сила в любові», – резюмує зміст своєї промови Єгор Петрович [5, с. 58–61]. Означеними принципами педколектив полтавців керуватиметься і в подальшому: «Усяке виховання має бути заснованим на довірі вихованців до їх вихователів і вчителів», – задекларовано в наказі Педагогічного Комітету Полтавської військової гімназії від 27 вересня 1865 року [5, с. 150].

Позитивний педагогічний досвід, заснований на органічно засвоєній національно-культурній традиції та позначений європейським світоглядом, ставав у пригоді тим вихованцям українських корпусів, хто пов'язував своє життя з військовою педагогікою.

Так, генерал від інфантерії перший директор Одеського кадетського корпусу М. Є. Дерюгін, що за словами О. Д. Ромашкевича, «належав до плеяди старих військових педагогів», з «глибокою вдячністю» згадуючи рідний Полтавський корпус, його «добродушно суворий устрій життя», говорив: «Корпус привчив мене працювати» [7, с. 104]. Сам Михайло Євсейович, працюючи спочатку викладачем фізики й космографії в Нижегородській

військовій гімназії, згодом інспектором класів 2-го Петербурзького кадетського корпусу, а потім директором Оренбурзького й Одеського корпусів, поширював в імперських військово-навчальних закладах засади виховної системи, здобуті ним у Полтаві, являючи у своїй особі педагога й керівника з європейським складом мислення, непритаманним царській Росії. Це підтверджують свідчення Ромашкевича, який так описує педагогічну манеру Дерюгіна: «Він намагався провадити в життя дві педагогічні вимоги, які, на перший погляд, перебувають між собою в непримиренному протиріччі, саме строгість і м'якість. Михайлу Євсейовичу вдавалося досягнути того й іншого. Він стояв до кадетів дуже близько, ставився до них сердечно, по батьківському, любив приходити у вільний час у класи і щиро жартувати, бесідувати з кадетами. Бесіди ці стосувалися життя кадетів, їхнього майбутнього, переходили до науки, літератури. Ця близькість не заважала Михайлу Євсейовичу в певних випадках бути непохитним і твердим» [7, с. 102–103].

Серед директорів українських корпусів були люди не тільки з величезним педагогічним досвідом, а й з широким кругозором, енергійні, з активною громадською позицією, як колишній вихованець Полтавського корпусу, а згодом його директор генерал О. П. Потоцький, який почав педагогічну кар'єру вихователем у рідному корпусі, потім понад десять років працював інспектором класів у військових гімназіях, а з 1892 по 1905 рр. обіймав посаду директора Полтавського корпусу, при цьому мав широке коло інтересів й активно займався громадською діяльністю, будучи членом багатьох товариств: Свято-Макар'ївського братства в Полтаві, Покровського братства в Кречильську Волинської губернії, Полтавського управління Російського Товариства Червоного Хреста, Полтавської губернської вченої архівної комісії, Гуртка любителів фізико-математичних наук у Полтаві, Товариства допомоги колишніх вихованців Полтавського кадетського корпусу і Полтавської військової гімназії, Товариства допомоги вдовам і сиротам осіб педагогічного звання в Москві. І. Ф. Павловський у краєзнавчому дослідженні, присвяченому громадським і державним діячам Полтавщини, наводить факт, який характеризує Потоцького як людину абсолютно чужою традиціям російського бюрократичного та корумпованого чиновництва: персонал корпусу зібрав понад 300 рублів сріблом, щоб

влаштувати святковий обід на честь Олександра Платоновича, проте він відмовився і попросив колег віддати ці кошти в Кобеляцьку повітову управу, щоб з них йшли відсотки на стипендії кращим учням народного училища у селі Просянівка, відкриттю якого сприяли брати Потоцькі, віддавши у розпорядження сільської громади частину земель свого родинного маєтку [6, с. 235–236]. Вочевидь брати Потоцькі не жалкували власних коштів ні на розвиток освіти, ні на потреби громади. Зазначимо, що не лише Олександр Платонович, а і його брати: Микола, Іван, Петро та Павло здобули освіту і виховання в Полтавському корпусі.

Творча ініціатива в практичній реалізації концепції виховуючого навчання педагогічного колективу Полтавської військової гімназії та його керівників зробила цей заклад одним з кращих у справі виховання кадетів. Консолідації вихователів і викладачів в єдину педагогічну родину сприяли неординарні нововведення, такі як «родинні вечірки», запроваджені директором Ф. І. Сіماشком на кшталт європейських «джентльменських клубів». Досвід подібних новацій переймають колишні вихованці-полтавці, приміром М. Е. Дерюгін у доручених йому корпусах зосереджує особливу увагу на комітетах, що під його головуванням перетворилися на жвавий обмін думками та стали найкращою школою для вихователів і викладачів.

Атмосфера, яка поступово складалася в кадетських корпусах України сприяла тому, що талановиті військові педагоги неукраїнського походження з передовими поглядами, обумовленими допитливою увагою до новітніх ідей і безпосереднім ознайомленням із західною освітньою системою, як, наприклад директори Київського корпусу П. М. Юшенов і Г. П. Кузьмін-Караваєв, потрапляючи в українське соціально-культурне середовище, знаходили адекватний ґрунт для практичного втілення сповідуваних ними теорій та сприятливі умови для творчої реалізації власної особистості.

Київський кадетський корпус вирізнявся з решти губернських навчально-військових закладів не лише високим рівнем виховної справи, а й був першим за успіхами вихованців у навчанні. Директори цього закладу Г. П. Кузьмін-Караваєв, П. М. Юшенов, П. О. Алексєєв, Л. Й. Кублицький-Піотух, М. Г. Попруженко згуртували навколо себе педагогічний колектив з європейським світоглядом і високим рівнем освіти, цьому сприяло те, що Київ був університетським містом з давніми

європейськими традиціями в галузі освіти, розвинутими Києво-Могилянською Академією. Консолідація колективу відбувалася навколо ідей європейської філософії освіти, недарма велика увага приділялася вивченню мов, що за гумбольдтівською концепцією розширює світогляд і підвищує морально-культурний рівень людини. Традиційні для Київщини шанування знань і поважливе ставлення до різних точок зору, а також питома українська політична й релігійна толерантність сприяли тому, що у стінах корпусу зазвичай уживалися представники дуже різних наукових і політичних поглядів, наприклад, історики – українофіли В. Б. Антонович та М. П. Василенко і монархіст С. С. Гогоцький.

У контексті нашого дослідження цікавою є постать директора Київської військової гімназії генерала П. М. Юшенова (1871–1879). Він був людиною з вищою військовою освітою та широким світоглядом, що до кінця життя витратив свій вільний час на самоосвіту. Присвятивши себе педагогічній діяльності, Юшенов здобув чималий практичний досвід у столичних військово-навчальних закладах і віддавав багато сил вивченню системи середньої освіти. Особливо його цікавив практичний досвід європейської педагогіки, як пише Н. П. Завадський: «З метою ближче ознайомитися з іноземними школами, він двічі виїздив за кордон, оглядав військові школи Німеччини та Франції» [4, с. 66]. У цей час Павло Миколайович переклав з французької книгу І. Деможо і Г. Мантучі «Середні навчальні заклади в Англії й Шотландії», де подано повну картину англійських шкіл з критичною оцінкою виховних засобів, які в них практикуються. З дитинства добре знаючи німецьку мову, Юшенов самотужки навчився англійської та французької, щоб знайомитися з кращими працями з педагогіки, які виходили за кордоном. Він і сам писав статті з проблем середньої освіти, які друкували у «Московских Ведомостях» і «Русском Вестнике», а також в європейських педагогічних журналах. Генерал-майор найперше своє завдання вбачав у тому, щоб підняти справу навчання на якомога вищий рівень. Не шкодуючи зусиль і витрат, він залучав до роботи в корпусі кращих викладачів Києва, серед яких були відомі українські педагоги О. В. Клосовський, Ю. Ю. Цвітковський, І. В. Слешинський, В. Л. Беренштам, П. Г. Житецький. Цінуючи високий професійний рівень цих осіб, директор не зважав на те, що більшість з них були українофілами й членами Громади та

заснавали утисків і переслідувань з боку жандармерії як неблагонадійні. Як людина «визначного розуму, при тому всебічно освічена» [4, с. 66], Юшенов безпосередньо втручався у навчальний процес: під час уроків відвідував класи, заміщав хворих викладачів, особисто займаючись з вихованцями іноземними мовами. Вивченню мов він приділяв особливу увагу, оскільки вочевидь знайомий з філософією освіти й філософією мови німецького вченого Вільгельма фон Гумбольдта, ідеї якого популяризував П. Г. Житецький, розумів, що знання іноземних мов розширює кругозір. Викладачам предметів директор радив зі слабкими учнями більше проводити практичних занять, від вихованців вимагав серйозного та наполегливого ставлення до наук і до праці, усвідомлення значення отриманих знань у їхньому подальшому житті. Така постановка навчальної справи, за словами Завадського, «позначилася на знаннях учнів, і Київська військова гімназія стала однією з перших за успіхами вихованців у військових училищах» [4, с. 68]. У справі виховання, спираючись на багатий власний досвід і на глибокі знання в галузі практики і теорії європейської педагогіки, Юшенов, дотримувався думки, що в закладах інтернатного типу перевиховувати дитячу натуру звичними педагогічними прийомами не має сенсу, бо до кожної дитини й кожного окремого випадку має бути індивідуальний підхід, проте необхідно всіх вихованців привчити дотримуватися зовнішнього порядку. Він добре усвідомлював, що в умовах, коли вихованці місяцями, а дехто й роками не відвідували домівок і не спілкувалися з батьками, головним педагогічним принципом має бути розумне поєднання батьківської м'якості і вимогливості відповідно до вікової психології, індивідуальних особливостей дитини й обставин конкретної ситуації. Його педагогічний метод Завадський описує наступним чином: «По батьківському лагідний з дітьми, серйозний, часто навіть суворий на вигляд з юнаками, – Юшенов умів повернути серця, умів і викликати повагу до себе як до голови закладу. Ґрунтовне знайомство з дитячою природою давало йому можливість вирішувати найскладніші педагогічні задачі» [4, с. 68].

Зазначимо, успішна діяльність П. М. Юшенова на посаді керівника кращої з військових гімназій, які функціонували в цей час у межах Росії, пов'язана з тим, що реалізація його педагогічних поглядів, обумовлених глибоким знанням західноєвропейської практики і теорії та

власним професіональним досвідом, лягала на плідотворний ґрунт, підготовлений попередником – генералом Г. П. Кузьміним-Караваєвим (1867–1871). Після закінчення Імператорської військової академії Кузьмін-Караваєв обіймав посаду інспектора класів у губернських і столичних кадетських корпусах, зокрема здобував педагогічний досвід у Полтавському корпусі (1860–1863), при цьому він проявив «такі видатні педагогічні здібності», що керівництво Головного Управління зарахувало його до числа майбутніх діячів з перетворення кадетських корпусів на військові гімназії й відрядило за кордон для практичного ознайомлення з європейською системою загальноосвітніх шкіл, з процесом виховання та навчання в них [2, с. 372]. На посаді директора Київської військової гімназії Григорій Павлович прикладав багато зусиль для ознайомлення наставників з теоретичними аспектами педагогічної справи, орієнтація на новітні досягнення європейської педагогічної науки, створювала сприятливі умови для формування дорученої йому гімназії як передового навчально-виховного закладу з особливою атмосферою взаєморозуміння між вихователями й вихованцями, яку вибудовано за принципом, покладеним у підґрунтя системи виховання: «Діяти на душу вихованців пом'якшуючим чином», як це фіксує у своєму звіті П. С. Вановський, котрий інспектував гімназію в 1871 році. Добре обізнаний у педагогічній справі генерал Вановський зазначив, що система виховання в київському закладі обумовлюється домінантою переконання перед покаранням, апеляцією до совісті й гідності та обов'язковим врахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, він пише: «Обирають діяти повчанням і переконанням ніж каральними засобами, при чому, звертаючись до стягнення, приймають до уваги характер і схильності того, хто має провину, а також усе попереднє його життя в гімназії. Застосування стягнень супроводжується роз'ясненнями, тлумаченнями та застереженнями ... У випадку необхідності звернутися до покарання, прийнято впливати на совість і самолюбство...» [4, с. 57–58]. У результаті такого педагогічного підходу, виробленого під керівництвом Кузьміна-Караваєва в Київській військовій гімназії панувала атмосфера, в якій вихованці «з повною довірою» ставилися до своїх вихователів [4, с. 60].

Атмосфера довіри і любові навзаєм панувала в Сумському корпусі за часів обох директорів, колишніх вихованців Київської

військової гімназії, про це свідчать у своїх спогадах і вихователі, і їхні підопічні. Вихованець Полтавського корпусу, князь П. П. Шаховської, що мав попередній досвід роботи в Оренбурзькому кадетському корпусі, так описує нові для нього умови праці, в яких довелося виконувати обов'язки чергового офіцера-вихователя: «Кадети ... завжди лагідно й з любов'ю зверталися до викладачів, зустрічаючи з їхнього боку таке ж ставлення» [10, с. 3]. Кадет А. Дьяченко згадує «незабутні слова» першого директора Л. Й. Кублицького-Піотуха (1900–1905), звернені до вихованців: «Я вас завжди любив і буду любити» [3, с. 128], адже саме Лев Йосипович, розбудовуючи навчально-виховну систему в щойно створеному ним корпусі, прищеплює на сумському ґрунті органічні для нього київські традиції. Колеги так характеризують його діяльність: «Вступивши в управління корпусом, Л. Й. показав себе досвідченим і проникливим педагогом. Його прийоми не були новими, проте були сповнені любові до дітей, і цією любов'ю, сердечним ставленням і суто батьківською лагідністю він перетворював найбільш бешкетних і лінивих вихованців на слухняних і чемних» [Цит. за: 9, с. 56]. Розуміючи, що любов є основоположним принципом української національної педагогіки, який був філософськи обґрунтований у педагогічних працях Г. С. Сковороди й П. Д. Юркевича, та добре знаючи традиційний для російської свідомості формалізм у підході до будь-якої справи, генерал Кублицький-Піотух у своїй педагогічній діяльності покладався не стільки на міністерські інструкції, настанови й нововведення, скільки на здобутий досвід. Він досить скептично дивився на педагогічні курси, запроваджені Головним Управлінням, не приховуючи свою думку, що «Жодні курси не можуть створити хорошого вихователя – треба мати до цієї справи покликання і любов» [10, с. 3].

Поєднанням вимогливості та щирої любові визначається педагогічна манера і стиль управління другого директора Сумського корпусу генерала А. М. Саранчова (1905–1919). Його вважали одним з кращих педагогів Головного Управління, який «переймався всіма питаннями корпусу, знав на ім'я кожного кадета, його успіхи й недоліки» і якщо когось сварив, то «завжди за діло» [9, с. 57]. «Багато дав корпусу останній директор, якого поважали як кадети, так і офіцери-вихователі та викладачі, генерал-лейтенант Андрій Михайлович Саранчов, суворий і вимогливий начальник, і в той же час глибоко культурна і гуманна людина.

Саранчов прекрасно розумівся на людях і зумів підібрати хороший особистий склад офіцерів і викладачів», – згадує колишній кадет граф де Вітте [Цит. за: 9, с. 58].

Поєднання суворості вимогливості й батьківської любові створювало особливий тип педагога-наставника, вчителя, вихователя, перед яким соромно. Цей підхід до виховання був надзвичайно дієвим, оскільки щире усвідомлення провини і глибоко пережите каяття, закарбовуються дитячою пам'яттю назавжди, визначаючи подальшу лінію поведінки у процесі формування особистості. Вихованець Сумського корпусу Б. М. Ряснянський, переживши сором у 7-му класі, запам'ятав це почуття на все життя. Він описує випадок, коли після іспитів, що на них отримав найвищий бал, на який не заслуговував, оскільки знав лише перші десять білетів, до нього підійшов викладач словесності Т. М. Воробйов і зі слъзами на очах вибачився за невпевненість у знаннях підопічного, висловлену напередодні. «І ось пройшло 60 років, – пише колишній кадет, – і я не можу забути ні мій острах, ні те, що міг підвести любого вчителя, ні мою блискучу відповідь на екзамені й єдине 12 з усього відділення» [8, с. 10]. У мемуарах Ряснянського надаються чисельні приклади того, що Саранчов дійсно умів підбирати кадри, які відповідали його концепції навчально-виховної роботи. Викладачі, яких згадує колишній кадет, репрезентуючи різні педагогічні манери, демонструють практичне утілення педагогічного принципу любові, являючи в житті тип наставника, сором перед яким є потужною мотивацією, спрямованою на покращення поведінки й успішності в навчанні.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Вочевидь можемо говорити про спадкоємний зв'язок між українськими корпусами, адже вихованці найстаріших з них, обіймали посади директорів кадетських корпусів Наддніпрянщини, представляючи цілу плеяду випускників Полтавського і Київського 1850-х, 60-х і 70-х рр., це – М. Е. Дерюгін, Л. Й. Кублицький-Піотух, М. П. Попов, М. Г. Попруженко, О. П. Потоцький, М. О. Радкевич, А. М. Саранчов. Усі вони розвивали педагогічну традицію українських військово-навчальних закладів, специфіку яких обумовлювало поєднання вимогливості і любові, як головного критерія у ставленні наставників до вихованців. Ця традиція бере початок у «добродушно суворому устрої життя» найстаршого з корпусів Наддніпрянщини – Полтавського. Поєднання

суворої вимогливості й батьківської любові створювало особливий тип педагога, перед яким соромно. Такий підхід до виховання був надзвичайно дієвим, він як питома риса виховної системи в українських корпусах орієнтував наставників апелювати не до страху покарання, а до пробудження у вихованців совісті й почуття сорому, що сприяло моральному розвитку українських кадетів. Вивчення специфіки досвіду вітчизняних військових педагогів у соціокультурному та етнокультурному аспектах є одним з важливих напрямків у розвитку незаваленої історико-педагогічної науки в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алпатов Н. И. Учебно-воспитательная работа в дореволюционной школе интернатного типа: Из опыта кадетских корпусов и военных гимназий в России / Николай Иванович Алпатов. – М.: Учпедгиз, 1958. – 244 с.
2. Военная энциклопедия: В 18 т. Т. XIV: Крукровский – Линта / под ред. К. И. Величко. – СПб.: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1914. – 349 с.
3. Дьяченко А. Лев Иосифович Кублицкий-Пиотух / Александр Иванович Дьяченко // Кадет. – 1907. – № 7. – С. 127–128.
4. Завадский Н. П. Владимирский Киевский кадетский корпус. 1851 – 10 / XII 1901 г.: Исторический очерк / Нил Павлович Завадский. – К.: Типография Р. К. Лубковского, 1908. – 145 с.
5. Павловский И. Ф. Исторический очерк Петровского Полтавского кадетского корпуса (1840–1890) / Иван Францевич Павловский. – Полтава: Типография губернского Правления, 1890. – 183 с.
6. Павловский И. Ф. Полтавцы: Иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители. Опыт краткого биографического словаря Полтавской губернии с половины XVIII в. с 182 портретами / Иван Францевич Павловский. – Полтава: Издание Полтавской учёной архивной комиссии, 1914. – 296 с.
7. Ромашкевич А. Д. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса: С 1-го октября 1912 г. По 1-е октября 1913 г. Год десятый / Александр Дмитриевич Ромашкевич. – Полтава: Электрическая типография Г. И. Маркевича. Бульвар Котляревского, 1913. – 177 с.
8. Ряснянский Б. Н. Сумский кадетский корпус. Воспоминания / Б. Н. Ряснянский // Военная бль. – 1969. – Декабрь. – № 101. – С. 6–12.
9. Харитоненки-сумцы. Сумской кадетский корпус (1900–1919) [Электронный ресурс]. – Сумы, 2014 – 233 с. – Режим доступа к тексту: <http://www.1archive-online.com/svaku/book-introduction.html>.
10. Шаховской П. П. Краткая история

Сумского кадетского корпуса / Пётр Петрович Шаховской. – Париж, 1952. – 52 с.

11. Юркевич П. Д. Курс общей педагогики / Панфил Данилович Юркевич. – М.: Типография Грачева, 1869. – 404 с.

REFERENCES

1. Alpatov, N. I. (1958). *Uchebno-vospitatelnaya rabota v dorevoliutsionnoy shkole internatnogo tipa: Iz opita kadetskikh korpusov i voennykh gimnaziy v Rossii*. [Educational work in the pre-school providing residential care: the experience of cadet corps and military schools in Russia]. Moscow.
2. *Voyennaya entsiklopediya: V 18 t. T. XIV: Krukovskiy – Linta* (1914). [The military encyclopediya: 18 t. T. XIV: Krukovsky – Linta]. Moscow.
3. D'yachenko, A. (1907). *Lev Iosifovich Kublitskiy-Piotukh*. [Leo I. Kublickiy- Piotukh]. Moscow.
4. Zavadskiy, N. P. (1908). *Vladimirskiy Kiyevskiy kadetskiy korpus*. [The Vladimir of Kiev cadet corps]. Kyiv.
5. Pavlovskiy, I. F. (1890). *Istoricheskiy ocherk Petrovskogo Poltavskogo kadetskogo korpusa (1840–1890)*. [Historical sketch of Petrovsky Poltava cadet corps (1840-1890)]. Poltava.
6. Pavlovskiy, I. F. (1914). *Poltavtsy: Iyerarkhi, gosudarstvennyye i obshchestvennyye deyateli i blagotvoriteli. Opyt kratkogo biograficheskogo slovarya Poltavskoy gubernii s poloviny KHVIII v. s 182 portretami*. [Poltavtsev: Hierarchs, state and public figures and benefactors. Experience a short biographical dictionary of Poltava province with half of XVIII century with 182 portraits]. Poltava.
7. Romashkevich, A. D. (1913). *Materialy k istorii Petrovskogo Poltavskogo kadetskogo korpusa: S 1-go oktyabrya 1912 g. Po 1-ye oktyabrya 1913 g. God desyaty*. [Materials for the history of Petrovsky Poltava cadet corps: From 1st October 1912 On 1st October 1913, the Year the tenth]. Poltava.
8. Ryasnyanskiy, B. N. (1969). *Sumskiy kadetskiy korpus. Vospominaniya*. [Sumy cadet corps. Memories]. Sumy.
9. *Kharitonenki-sumtsy. Sumskoy kadetskiy korpus (1900–1919)* (2014). [Elektronnyy resurs]. [Haritonenko-sumtsi. Sumy cadet corps (1900-1919)]. Sumy.
10. Shakhovskoy, P. P. (1952). *Kratkaya istoriya Sumskogo kadetskogo korpusa*. [A brief history of the Sumy cadet corps]. Parizh.
11. Yurkevich, P. D. (1869). *Kurs obshchey pedagogiki*. [The course General pedagogy]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОМПЕНКО Юрій Анатолійович – аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наукові інтереси: історія педагогіки, система виховання в кадетських корпусах, військова та дипломатична терміносистема.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
KOMIRENKO Yuriy Anatoliyovych –
 postgraduate of Department of Social Education

and Social Work of Uman State Pedagogical University

Circle of scientific interests: history of pedagogy, system of education in cadet corps, military and diplomatic terminological system.

УДК [378 +378.046.4]

ЛИСЕНКО Олена Анатоліївна –
 аспірантка кафедри психології і педагогіки,
 викладач кафедри англійської мови і перекладу
 Київського національного лінгвістичного університету
 e-mail: elena02041996@ukr.net

ІРЛАНДСЬКА НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА ВЧИТЕЛІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сучасних світових інтеграційних процесів перед системою професійної освіти України постали нові завдання, шляхи розв'язання яких зумовлені підвищенням ролі особистості вчителя-професіонала. Сучасна педагогічна освіта покликана забезпечувати підготовку вчителя, здатного розвивати особистість учня в процесі спільної з ним діяльності. На сучасному етапі в Україні проводиться реформування системи вищої освіти, успішність якого пов'язана з вивченням прогресивного світового досвіду. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку шляхів удосконалення педагогічної освіти в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У коло зацікавлень багатьох українських учених потрапили питання, пов'язані зі становленням, розвитком та реформуванням систем педагогічної освіти різних держав світу. Зокрема, Стойко С. В. досліджувала педагогічну освіту Індії у ХХ ст., Костецька М. В. – вищу педагогічну освіту в країнах Євросоюзу кінця ХХ – початку ХХІ століть, Плечко В. П. – педагогічну освіту у Великій Британії (1986–2006 рр.), Вакуленко В. М. – теорію і практику вищої педагогічної освіти України, Росії та Білорусі, М'яковський М. Є. – педагогічну освіту Австрії кінця ХХ – початку ХХІ століть, Усманова С. М. – вищу педагогічну освіту в Туреччині, Махиня Н. В. – педагогічну освіту Німеччини другої половини ХХ – початку ХХІ століть, Карпинська Л.О. – педагогічну освіту

Канади, Бойко В. В. – післядипломну педагогічну освіту у Великій Британії, Кошманова Т. С. – педагогічну освіту в США у період з 1960 по 2000 рр.

Не менш вартими уваги є також наукові доробки вітчизняних учених: Янкович О. І., Чепурної Н. М., Кравченко І. М., Степанець І. О., Пахомової Т. Г. і ін., присвячені вивченню різних аспектів діяльності педагогічної системи України.

Не обійшли своєю увагою вчені питання підготовки педагогічних кадрів у різних країнах світу, адже цей досвід може бути корисним з точки зору запровадження передових ідей у власну освітню систему: Смірнова Л. Л. (Польща), Соколова А. В. (Англія і Шотландія), Яцишин Н. П. (Велика Британія), Павлішак О. Р. (Австрія), Короткова Ю. М. (Греція), Базуріна В. М. (Велика Британія), Поліщук Л. П. (Англія), Рибачук К. В. (США), Данилишена Т. М. (США), Пиж Н. М. (Канада) і ін.

Важливими для нашого дослідження є результати наукових розвідок українських фахівців із порівняльної педагогіки: компаративні дослідження в галузі освіти (Авшенюк Н. М., Бідюк Н. М., Десятов Т. М., Лавриченко Н. М., Сбруєва А. А., Кузнецова О. Ю. та ін.), вищої освіти (Максименко А. П., Карпинська Л. О., Ельбрехт О. М., Шаповалова Л. В., Кучумова Н. В. та ін.).

Різні складники освіти Ірландії стали предметом дослідження українських учених: Кучер Ю. А. (система вищої та середньої освіти), Ситник О. І. (освіта дорослих), Запорожченко Ю. Г. (система забезпечення якості вищої освіти) та ін. Отже, аналіз наукової літератури та дисертаційних